

Steph Jagger

De herinneringen die er nog zijn

*Mijn moeder, dementie, en een reis
door de Rocky Mountains*

– een fragment –

Vertaald door Janke Greving

Dit is een ongecorrigeerd leesfragment –
gelieve hier niet uit te citeren.

De herinneringen die er nog zijn verschijnt op 23 februari 2023



2023

AMSTERDAM

Cargo is een imprint van Uitgeverij De Bezige Bij, Amsterdam

Copyright © 2022 Stephanie Jagger

Copyright Nederlandse vertaling © 2023 Janke Greving

Oorspronkelijke titel *Everything Left to Remember*

Oorspronkelijke uitgever Flatiron Books, New York

Omslagontwerp bij Barbara

Foto auteur Gretchen Powers

Vormgeving binnenwerk Peter Verwey, Heemstede

Druk Wilco, Amersfoort

ISBN 978 94 031 2352 3 (boek)

NUR 320

uitgeverijcargo.nl



Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk van de Forest Stewardship Council (FSC®) mag dragen. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Inleiding

Blaadjes rapen

Mijn moeder heeft een verhaal: een verhaal dat ze sinds 1966 met zich meedraagt, een verhaal dat ze stevig in zichzelf heeft weggestopt. Ze heeft ook de ziekte van Alzheimer. En vanaf het moment dat ze die diagnose kreeg, merkte ik dat deze twee dingen – de ziekte en het verhaal – op de een of andere manier met elkaar verweven waren. Ze leken met elkaar verstrengeld tot een dik koord en ik had het gevoel dat als ik dit zou ontwarren, dat haar kon helpen los te laten.

Ik ben geboren met het verhaal van mijn moeder in de superpoel van mijn DNA gekerfd. Als een sluimerend zaadje, diep in de grond, is het hoe dan ook van haar tuin overgebracht naar die van mij. Elk woord stond in diepdruk op mijn biopolymeren. Ik weet het zeker. Het stroomde door mijn bloed voordat het bloed was. Het was in mijn merg gestampt voordat ik botten had.

Het was onderdeel van mijn contract, de kleine lettertjes waarover het Universum, mijn moeder en kleine stukjes van mijn ziel hadden gemarchandeerd voordat ze overeenkwamen mij in haar armen te laten vallen.

Mijn moeder heeft hierover nooit meer dan een paar woorden losgelaten – het kind dat ze met mijn vader had verwekt

voordat ze getrouwd waren, de daaropvolgende adoptie en het decennialange verhullen van de uitglijder in hun tienerjaren. Ze sprak ook niet over de emoties die daarmee samenhangen – als, wanneer of hoe die er ooit waren geweest. Haar levenslange afkeer van woorden had haar dat nooit toegestaan, maar de ziekte van Alzheimer zorgde daar ten slotte toch voor. En zo kwam het verhaal bij mij. Het maakte deel uit van mijn erfenis.

Toen ik opgroeide had ik geen idee dat het vertellen van haar verhaal mijn taak zou zijn. Als twaalfjarige liep ik niet rond met het idee dat dit mijn reden van bestaan was; toen dacht ik dat mijn voortbestaan meer in de lijn lag van ‘draag felgekleurde schoenen en vertel mensen wat ze moeten doen.’ (Ergens heb ik een gezonde dosis zelfverzekerdheid en een onverschrokken soort moed opgepikt, maar dat terzijde.)

Het besef kwam ongeveer vijfentwintig jaar later, toen ik door het bos liep met mijn moeder, ze onderweg ineens stopte en me precies vertelde wat ik moest doen.

Het was een heldere dag, begin november. Vlagen nevelig licht trokken door het bos en grootbladige esdoorns lieten rood-gele aanwijzingen vallen over waar we waren en waar we naartoe konden gaan.

‘Wat zou je ervan vinden als ik een boek over ons schrijf?’ vroeg ik, toen we bij mijn favoriete deel van het pad aankwamen. ‘Over jou?’

‘Een boek over mij?’ zei ze verrast. ‘Maar er is niks erg interessant aan mij.’

En toen bleef ze ineens staan. Ze dacht ergens aan. Als ik haar dit de laatste tijd zag doen leek het alsof ik naar een klein kind keek dat bezig was met een sorteerspel, een langzaam, on-

nauwkeurig proces waarbij ze het blauwe blok in het gat van het blauwe blok probeerde te krijgen, voordat ze met het kleine rode vierkant verderging.

‘Zou ik...’ zei ze, terwijl de vraag zich traag vormde in haar hoofd. ‘Zou ik dan ook moeten schrijven?’

‘Nee mam,’ zei ik. ‘Jij hoeft geen woord te schrijven.’

Ze keek me aan en ik zag de spiertjes in haar gezicht ontspannen. Ze lachte naar me, stak haar handen naar me uit en pakte de mijne.

‘O, gelukkig,’ zei ze, terwijl ze die zachtjes samenknep. ‘Ik loop. Jij schrijft.’ En hup, daar ging ze weer, liep ze weer door.

Ik dacht echt dat ze wel meer zou zeggen, maar dat deed ze niet.

We gingen verder door een gedeelte met enorme esdoorns, waar hier en daar wat bladeren onder lagen. Ik pakte er eentje op en gaf die aan mijn moeder, alsof het een grote oranje ballon aan een touwtje was. Al heel snel begon ze een spelletje kiekeboe, waarbij ze haar gezicht achter het blad verschool om er dan snel even langsheen te kijken terwijl ze het geluid van een koekoek nabootste.

‘Hier ben ik!’ zei ze lachend.

Toen ze het nog eens deed, viel het blad uit haar handen en dwarrelde het naar de grond. Ik bukte om het op te pakken en gaf het haar terug.

‘Daarvoor ben je bestemd.’ In haar stem klonk een ongebruikelijke helderheid.

‘Waarvoor?’ vroeg ik.

‘Om alle blaadjes op te rapen die ik heb laten vallen.’

Kort na mijn moeders diagnose en een hele tijd voor deze

wandeling in het bos hadden zij en ik samen een reisje gemaakt; twee weken lang doorkruisten we een aantal nationale parken waar we ook kampeerden. In die tijd voelde ik een wanhopige drang om meer over haar leven te weten te komen, om alles van mijn moeder te weten. Het idee dat de ziekte van Alzheimer delen van haar wegnam voordat ik het hele beeld compleet had, was ondraaglijk. Vooral omdat ik altijd het gevoel had dat sommige stukken van haar allang verdwenen waren.

Er was zoveel wat ik niet begreep van mijn moeder. Een specifiek deel van de puzzel, uit 1966, was totaal onbekend: wat er was gebeurd voor en na de geboorte van mijn oudste broer. Maar er was ook iets wat voelde als een alomvattende sluier, waarachter veel schuilging.

Ik kon het niet benoemen. Ik had geen woorden voor dat waarvan ik dacht dat het niet werd uitgesproken. Maar ik had wel een gevoel en in de loop van de jaren had dat gevoel mij telkens weer laten weten dat een specifiek deel van mijn moeder ontoegankelijk voor me was. Dat was het altijd geweest. Misschien was het zelfs onbegaanbaar voor mijn moeder zelf.

Ik wilde al lang graag meer over mijn moeder weten, maar het veranderde nadat ze haar diagnose had gekregen; toen maakte een doffe, gedempte pijn plaats voor iets schrijnends.

Ik wilde alles over haar weten – wie ze was geweest, wat ze had doorgemaakt, de som van al haar delen – en deze gezamenlijke reis voelde als mijn laatste kans, een kort ogenblik in de tijd waarin mijn moeder al iets van haar filter was kwijtgeraakt, maar waarin de vorm van haar geest er nog wel was. Dus reikte ik haar mijn hand en wandelden we samen de wildernis in.

Soms krijgen we de verhalen van onze moeders en vaders en

van onze voorouders vóór hen. Pakketjes geschreven of uitgesproken woorden die ons vertellen waar we vandaan komen en wie zij werkelijk waren, uit welk zand of zout ze waren gemaakt. Maar soms ook moeten we de verhalen laten oprijzen vanuit het zand in en om ons heen, vanuit de plaatsen waar ze zijn begraven, te ruste zijn gelegd. We moeten ze in de gaten houden terwijl ze door de lucht zweven – de minuscule sporen van hen, opgelost in de atmosfeer, nadat de storm erdoorheen heeft geraasd en we gehuld raken in een fijne mist, iets wat we nauwelijks kunnen waarnemen.

Ik wist niet hoe ik een verhaal dat geen woorden had kon vormgeven. Ik wist niet hoe ik de blaadjes moest oprapen, hoe ik ze kon ontleden en hoe ik onderscheid moest maken tussen die blaadjes en de lucht die ik inademde. Maar zij gaf me de antwoorden. Want de sleutel tot het ontsluiten van dit alles was de taal, de zeggingskracht van woordloosheid die ze me leerde kennen tijdens de reis die we samen maakten, alles wat leeft in zwijgen.

De deal was glashelder. Mijn moeder zou het beleven, ik zou het schrijven.

Het zou een handleiding, een soort gids worden voor mijn moeders vrijheid. Wat ik toen niet wist, was dat die gids ook instructies bevatte voor mijn eigen vrijheid.

1

Een familieopstelling

Het duurde elf maanden voordat ik de scheur in de stof opmerkte en negen woorden om de lap aan flarden te trekken. Elf maanden en negen woorden.

In juni 2015 kreeg mijn moeder de diagnose alzheimer. Dat maakte de eerste haal in de stof – de spijker die grip kreeg en de schering en inslagen van het kledingstuk uit elkaar haalde.

In die tijd besepte ik nauwelijks hoe diep mijn moeder en ik met elkaar verweven waren, of hoe ondoorgrondelijk haar naden door die van mij waren gestikt, of hoe de een ging rafelen als je aan de ander trok.

Ik hield mezelf voor dat ik het wel aankon dat zij uit elkaar viel bij de stiksels en naden. Ik hield mezelf voor dat mijn eigen stiksels en naden daardoor niet aangetast werden. Dat deed ik met het soort vertrouwen dat je hebt wanneer je ergens niet zoveel van weet.

Het kostte me elf maanden om te beseffen dat dit niet klopte. Om te begrijpen dat de stortvloed van vragen die ik had over het sterven van mijn moeder rechtstreeks verband hield met de vragen die ik had over mijn eigen leven. Om de lagen woede te bespeuren die bestonden tussen de beide situaties, onbenoemd en niet geuit.

Het duurde tot het moment dat mijn therapeute, Sara, me het meest voor de hand liggende en pijnlijke onder de neus wreef: ‘Jij denkt dat je groter bent dan je moeder.’

Ik hoorde hoe de stof scheurde. Ik draaide mijn blik onmiddellijk van Sara weg. Ik voelde hoe die blik zich in mijn schoenen boorde. Want weet je: het is best lastig om oogcontact te maken als je voelt dat je uit elkaar valt.

Ik weet niet hoeveel seconden of minuten verstreken, maar op enig moment zei ze het weer: ‘Jij denkt dat je groter bent dan je moeder.’

Ik hoefde geen vraag te beantwoorden maar ik wist dat ze wachtte op bevestiging, op iets wat erop wees dat ik wist dat het waar was wat ze zei.

Mijn lichaam begon te bewegen, het antwoordde voor zichzelf, al voordat mijn hersenen de kans kregen te begrijpen wat Sara had gezegd. Tranen stroomden uit mijn neergeslagen ogen. Mijn ingewanden leken zich te verplaatsen terwijl golven van de ene naar de andere kant van mijn maag rolden. Het enige wat me overeind hield was de spanning in mijn schouders: die trok ik steeds hoger op.

Ik beet op de binnenkant van mijn onderlip terwijl mijn lichaam overliep van het ongemak. Sara’s blik ving die van mij en toen dat gebeurde voelde ik nog een traan over mijn gezicht rollen.

‘Dat dacht ik al,’ zei ze.

Ik liet mijn voeten zacht schommelen. Het was een subtiele beweging van de hielen naar de tenen. Mijn handpalmen rustten op mijn bovenbenen en de vingers van mijn rechterhand trokken kringetjes op de stof van mijn broek. Dit allemaal – het

schommelen en het braille-lezen van de spijkerbroek – waren zelfverzachtende bewegingen die ik mijn moeder ook vaak had zien maken. En mijn grootmoeder deed dit ook. Ik kreeg kippenvel op mijn armen toen ik besepte dat ik nu zelf stond te schommelen.

Mijn lichaam gaf Sara alle bevestiging die ze nodig had. Lichaam en brein zijn in dat opzicht heel interessant: het eerste maakt ruimte voor wat het tweede uiteindelijk zal begrijpen.

‘Haal eens adem,’ zei ze nadat ik de tranen van mijn wangen had geveegd.

‘Het gaat goed,’ zei ik. ‘Het gaat goed.’

Maar dat ging het niet.

Ik had nooit nagedacht over dit onderwerp. Wat betekende ‘groter’ in deze context precies? Dacht ik dat ik beter was dan mijn moeder, belangrijker? Dacht ik dat ik op een bepaalde manier wijzer was?

Ik zou nee hebben geantwoord op al deze vragen – een resoluut, cognitief nee. Maar onze kennis heeft grenzen die ons lichaam, onze somatische herkenning elke keer enorm zullen oprekken. Je lichaam kan het antwoord weten op een vraag waarvan je geest de betekenis niet kent. En klaarblijkelijk had ik het antwoord op deze vraag in mijn botten. Dat lieten ze me al rammelelnd weten.

Ik had mijn moeder nooit echt gezien, niet alles, niet in haar geheel. Dat besef, én het idee dat haar verdwijning al in gang was gezet waren te veel om te verdragen.

Ineens schoot alles wat ik voelde naar de oppervlakte: mijn verdriet, mijn nietigheid, mijn schaamte. Het ging door mijn handen als een enorme stroom. Ik huilde en terwijl ik dat deed

voelde ik een laatste vezeltje scheuren. En toen stortte alles in. Alleen wist ik niet zeker wat ‘alles’ was. Ik kende alleen de sensatie, dat gevoel van een volledige, innerlijke ineenstorting.

‘Je moet de muur tussen jou en je moeder slechten,’ zei mijn therapeut. ‘Wat er ook is opgetrokken om jullie uit elkaar te houden: het moet weg.’

Ik wist niet precies wat er was gebouwd, wanneer dat was gebeurd of zelfs hoe het was gemaakt, maar het uiteenrijten wat ik voelde, dat wegscheuren van een soort inwendige stof was een teken dat er al iets gaande was, of ik dat nu leuk vond of niet.

Het idee voor deze reis kwam bijna even snel in me op als water dat uit de kraan stroomt.

Ga terug naar Montana, zei een stem in mijn hoofd toen ik onder de douche stapte.

Maar daar ben ik net geweest, dacht ik.

Ik reis tamelijk veel maar ga zelden tot nooit terug naar plaatsen waar ik al eens ben geweest, laat staan wanneer ik nog maar net terug ben. En laat er geen misverstand over bestaan: met ‘net’ bedoel ik dat mijn bagage van een reisje naar Montana nog altijd thuis in de hal lag.

Ik pakte zeep en sopte het idee weg. Alleen kwam het nog geen minuut later terug. Iets anders nu.

Ga terug naar Montana, hoorde ik. *Neem je moeder mee.*

Ik wachtte voordat ik de shampoo pakte.

Dat is wel interessant, dacht ik.

Mijn moeder en ik hadden nooit dingen samen gedaan, met ons tweeën. Maar met haar recente alzheimer-diagnose leek dit een goed plan.

Misschien heeft ze ergens behoefte aan, dacht ik. Misschien moet ik haar wel ergens mee helpen.

Het idee dat ik misschien zelf iets nodig zou hebben kwam niet eens in me op. Ook niet dat zij mij wellicht kon helpen.

Ik spoelde me af, stapte onder de douche vandaan en veertig minuten later zat ik te videochatten met mijn ouders.

Nadat we een paar minuten over van alles en nog wat hadden gepraat opperde ik het idee.

‘Hé mam,’ zei ik, ‘de reden dat ik bel is dat ik me afvraag of je met mij een reisje zou willen maken.’

Ze keek me wezenloos aan en keek toen naar mijn vader.

‘Ik zat te denken dat we een roadtrip kunnen maken,’ ging ik door. ‘Een auto huren, door een paar nationale parken rijden, misschien onderweg ergens kamperen.’

‘Om wat te doen?’

Mijn moeder was in verwarring. Ik vond het lastig in te schatten hoeveel daarvan was toe te schrijven aan haar alzheimer en hoeveel aan het feit dat mijn moeder mij in het algemeen niet goed kon peilen. We hadden misschien geen lange lijst van dingen die we samen hadden gedaan, maar we hadden wel een dossier vol bewijs van de vele keren dat mijn beslissingen haar hadden verbijsterd.

‘Een roadtrip,’ zei ik. ‘Met een auto... en wat kamperen. Alleen wij tweetjes.’

‘Jij en ik?’ vroeg ze. ‘Waar slapen we dan?’

‘In een tent.’

Ze keek mijn vader weer aan. Op dat moment vroeg ik me af of ze duidelijkheid of toestemming zocht, of dat ze misschien alleen een veilig plekje wilde waar ze zich onzichtbaar kon maken.

Ik keek mijn vader ook aan. Hij keek naar mijn moeder maar ik zag dat zijn ogen straalden. Hij wist dat dit een bijzondere vraag was en dat als de ziekte van Alzheimer niet meespeelde dit idee er misschien ook niet was geweest.

‘Dan slaap je buiten,’ zei hij tegen mijn moeder voordat hij weer in de camera keek. ‘Dat zou ze geweldig vinden.’

‘Denk je?’ vroeg ze. Maar toen haalde ze snel haar schouders op en zei: ‘Nou goed dan. Het klinkt raar, maar oké.’

Dit was een teken van mijn moeders vertrouwen: haar vermogen zich te kunnen overgeven, de teugels uit handen te geven. Als iemand die nogal eens de controle wilde vond ik dit trekje moeilijk te begrijpen.

Mijn vader nam het gesprek over. ‘Wanneer zou je willen gaan?’ vroeg hij.

‘In mei al. Hoewel... zou jij in juni niet gaan golfen? Wat als we het daaromheen plannen?’

Ik zag hoe mijn vaders ogen nog meer gingen stralen. Het was de perfecte timing: hij kon dan gaan golfen en hoefde zich niet de hele tijd zorgen te maken over mijn moeder en zij kon met mij een reis maken waarvan ik wist dat ze die heerlijk zou vinden.

Mijn vader reageerde onmiddellijk. ‘Ga maar boeken,’ zei hij met een brede lach.

En dat deed ik ook. Ik boekte de reis en omdat we spullen nodig hadden, reed ik meteen naar een grote buitensportwinkel.

In de winkel bleef ik voor een afgesloten vitrine staan vol dingen als Buck-messen en berenspray. Het zweet brak me uit – eerst onder mijn oksels, toen in mijn handpalmen.

Heb ik die spullen nodig? vroeg ik me af. Moet ik dat kopen?

Ik wist het antwoord niet omdat – echt waar – ik nooit echt had gekampeerd. Ik kon de nachten die ik in een tent had geslapen op twee handen tellen en zeker drie van die gelegenheden waren slaapfeestjes in dat wat de wildernis van Kerrisdale wordt genoemd (maar eigenlijk een keurig gemaaid grasveld is, op een steenworp afstand van mijn ouders' huis). De meeste andere gelegenheden waren festivals toen ik begin twintig was en waarschijnlijk had ik die avonden flink wat op. De laatste paar keren kon je misschien wel echt kamperen noemen, maar dan was ik met vrienden die voor het daadwerkelijke kampeerge-deelte zorgden. Ik kon me werkelijk geen moment in mijn leven herinneren – niet één keer – dat ik een vuurtje had gestookt, een campingbrander had gebruikt of zelf een tent had opgezet.

‘Ik kan het,’ fluisterde ik mezelf in terwijl ik mijn handen afveegde langs mijn broekspijpen. ‘Dit kunnen wij.’

Al die tijd wist ik niet precies wat ‘dit’ was. Toch voelde het als iets wat ik moest doen. Alsof ‘dit’ in de sterren stond geschreven, tevoren vastgelegd door de grote stelsels.

Drie weken later vertrokken mijn moeder en ik naar Montana, dat bekendstaat om haar weidse hemel.

9

De grote waterscheiding

Mijn moeder sliep als een roos. Vlak boven haar lichaam zweefde een beer, die op het punt stond naar haar uit te halen, haar helemaal te verslinden. Ik leunde naar voren om tussen hen in te komen en precies op dat moment besepte ik dat ik die beer was.

Mijn eigen gehijg wekte me uit de droom. Ik draaide me snel om en in het duister van de tent zocht ik mijn moeder. Een deel van mij verwachtte dat ze wakker was, in paniek, mogelijk op de een of andere manier gewond. Maar dat was allemaal niet het geval.

Ik kon haar naast me horen. Ze ademde rustig in en uit.

Ik wiebelde met mijn tenen, onder in de slaapzak, in een poging de droom van me af te schudden.

Meestal word ik niet wakker van mijn dromen, dacht ik voordat ik me op mijn andere zij rolde en weer in slaap viel.

De droom kwam de volgende ochtend weer naar boven als een reeks wanordelijke beelden en emoties. Ik veegde dat allemaal snel opzij omdat ik een grote dag had gepland, een dag waarvoor we iets eerder klaar moesten zijn dan anders.

Ongeveer een uur nadat we in de auto waren gestapt reden we

een kleine, onverharde parkeerplaats op. De vorige dag had ik een plaatselijk raftingbedrijf gebeld voor informatie over leuke maar niet te heftige riviertochten.

‘De Clark Fork, Alberton Gorge,’ zei de man aan de telefoon. ‘Dat zul je geweldig vinden. Het water stroomt daar snel.’

‘Maar het is niet te heftig?’ vroeg ik nog eens.

‘Echt niet,’ was zijn reactie.

De Clark Fork is wat omvang betreft de grootste rivier van Montana. Ze is verantwoordelijk voor het afvoeren van water in een enorm deel van de Rocky Mountains en laat sneeuw, ijs en kubieke tonnen water naar de majestueuze Columbia stromen. Van daaruit gaat het naar de zoute Stille Oceaan. Het is een belangrijke slagader in het westen, een bloedlijn die door het land stroomt en leven brengt in het omringende bekken en verder.

Het hoogste punt in de waterscheiding van Clark Fork loopt langs de Continental Divide – een geografisch en hydrologisch fenomeen dat me altijd heeft verbaasd. Sneeuw en regen die aan de westzijde van de waterscheiding vallen, smelten en stromen via steile stroomgebieden naar de Stille Oceaan. Water dat aan de oostzijde van de waterscheiding valt, komt in de Missouri-rivier terecht, die vertakt in zijrivieren die naar de Atlantische Oceaan, in het oosten, kronkelen.

Het is logisch dat er een natuurlijke waterscheiding bestaat, stromingen die water naar de ene of de andere kant laten gaan, maar ik ben altijd nieuwsgierig geweest naar het water dat precies in het midden landt. Hoe bepaalt dat welke kant het op zal gaan? Welke elementen zijn betrokken bij het scheiden daarvan? Ik wil weten hoe water eruitziet als het zich overgeeft. En misschien is dat juist de aard ervan. Misschien is overgave de enige

manier-van-zijn die water kent. Misschien is dat de enige manier waarop het breekt.

De parkeerplaats was leeg toen we aankwamen en al zag ik een rivier links van ons, ik wist niet zeker of we op de goede plek waren. Er stonden geen gebouwen, er waren geen andere auto's en ik zag geen andere mensen.

‘Stoppen we hier?’ vroeg mijn moeder.

‘Dat denk ik wel. Laten we even rondkijken.’

Ik ging de auto uit en voelde de frisse lucht in mijn gezicht. Ik vroeg me onmiddellijk af of dit een fout was. Als ik het koud vond, dan zou mijn moeder denken dat het...

‘Oeh,’ riep ze toen ze uit de auto stapte. ‘Het is hier ijskoud!’

‘Laat ik je jas even dichtritsen.’ Ik pakte de loper.

‘Wat doen we hier?’ In haar stem klonk door dat ze veel liever weer in de warme auto was.

‘We zijn hier om te raften.’ Ik keek naar een smalle ventweg rechts van ons. ‘Hier.’ Ik plantte een donkergrijze muts op haar hoofd. ‘Kom maar mee.’

Ik pakte mijn moeders hand en volgde de weg. Voorbij de bocht ontwaarde ik iets wat eruitzag als twee dubbelbrede starcaravans met een houten vlonder eromheen. Aan de zijkant hing een bord waarop stond MONTANA RIVER GUIDES. ‘Volgens mij zijn we er.’

Dat ik mijn moeder meenam op dit avontuur maakte me nerveus. Het leek alsof er op het water veel meer fout kon gaan dan op een paard, maar ik herinnerde me er nog maar eens aan dat ik om iets niet te heftigs had gevraagd.

‘Het komt goed,’ fluisterde ik mezelf geruststellend toe, terwijl

ik naar binnen ging in iets wat leek op een geïmproviseerd toeristisch winkeltje met een kleine incheckbalie. ‘Het komt goed.’

Binnen waren twee andere mensen. Beiden droegen merkkleding. Een van hen stond achter de kleine balie en vulde een display met lippenbalsem en neopreen halsbanden. De ander stond aan de andere kant van de ruimte en legde een stapel t-shirts en mutsen netjes neer.

‘Hallo,’ zei ik, ‘is dit de plek waar de Alberton-tocht begint?’

De vrouw achter de balie keek op. ‘O, het spijt me. Ik had jullie niet gezien.’

Op dat moment kwam een derde medewerker binnen. Hij droeg een geruite blouse, een turquoise korte broek waar de legging van een wetsuit onderuit kwam, en een paar versleten slippers. Hij was heel lang. Zeker 1,95 meter. Misschien wel langer.

‘Ik ben Quinn,’ zei hij. ‘Gaan jullie vanochtend met ons mee over de Fork?’

Ik keek op naar Quinn.

‘Jullie zijn vast mijn moeder-en-dochter.’

Ik knikte. ‘Klopt, dat zijn wij.’ Ik sloeg een arm om mijn moeders schouder. ‘Ik ben Steph en dit is mijn moeder, Sheila.’

Mijn moeder scande Quinn met haar ogen. ‘Je bent zo lang. Wat heb je gegeten dat je zo lang bent geworden?’

Haar vraag was heel oprecht.

Quinn moest lachen en wees ons toen naar de kleedruimte. ‘Laten we jullie in een pak helpen.’

In de kleedruimte hielp ik mijn moeder uit haar kleren, in de klaargelegde wetsuit en laarzen. Tussen het wiebelen, trekken, sjoeren en aanpassen door stelde mijn moeder een hele hoop vragen – vragen over hoe die man zo lang was geworden, waar-

om we deze pakken aantrokken en vooral waar ze haar handtas moest laten.

Ik deed mijn best die vragen allemaal te beantwoorden voordat ik mijn wetsuit aantrok. En toen, toen ik eindelijk klaar was met ons tweeën, keek ik weer naar mijn moeder. Zij stond naast me en keek aandachtig naar wat ze aanhad. Het maakte haar wat onrustig.

‘Waar gaan we naartoe in deze kleren?’ vroeg ze, terwijl ik haar de kleedruimte uit leidde. ‘We zien er zo raar uit. Zijn dit eigenlijk wel schoenen?’

Ik keek haar aan en moest lachen. Ze droeg een zwart-grijs wetsuit met lange pijpen en mouwen, *split-toe*-laarsjes en een blauw reddingsvest. Een felgele helm over de grijze muts waarvan ik eerder die ochtend had gezegd dat ze die moest dragen en ze hield haar handtas vast.

‘Ik denk niet dat je die nodig gaat hebben,’ wees ik naar de muts. Ik boog me naar haar toe, maakte de helm los en trok de muts van haar hoofd. ‘En we kunnen je handtas in het kluisje leggen,’ voegde ik daaraan toe. ‘Die heb je in het water niet nodig.’

‘In het water?’ Verward keek ze even om zich heen en zag toen de rivier, een eindje verder omlaag. ‘Daarin?’ gilte ze, terwijl ze ernaar wees. ‘Maar dat ziet er zo koud uit!’

Quinn kwam van achteren naar ons toe lopen. ‘Nou, Sheila,’ zei hij, toen we ons naar hem toe hadden gedraaid. ‘Ik hoop dat we niet echt in het water terechtkomen, maar we gaan varen.’

‘Misschien word je een beetje nat,’ voegde ik eraan toe. ‘Een paar spetters hier of daar.’

Ik ging snel even terug naar de kleedkamers en stopte mijn

moeders handtas bij de rest van onze spullen in het kluisje. Toen ging ik weer naar buiten. Er stonden nu nog drie andere mensen bij Quinn en mijn moeder. Onze raftinggroep was compleet.

‘Zo te zien zijn we er allemaal.’ Quinn wees naar de houten vlonder. ‘Laten we daarheen gaan voor het veiligheidspraatje.’

Ik legde mijn hand op mijn moeders arm en dirigeerde ons naar bankjes waarop wat zon scheen. Ik wilde haar zo warm mogelijk houden voordat we het water op gingen.

Quinn en een andere gids namen een best lange lijst met veiligheidsinstructies met ons door, waarbij ik me bleef voorstellen hoe mijn moeder als een lappenpop door de stroomversnellingen zou gaan. Blijkbaar stelde mijn moeder zich iets soortgelijks voor want ongeveer halverwege kwam ze tegen me aan leunen, haar ogen wijd opengesperd.

‘We moeten wel veel onthouden,’ fluisterde ze.

‘Maak je geen zorgen, mama, ik onthoud het wel voor jou.’

‘Doe je dat? Kun je dat allemaal onthouden?’

‘Dat hoop ik toch echt,’ fluisterde ik terug.

Na afloop van de instructies trok ik Quinn aan de mouw.

‘Quinn, mijn moeder...’ Ik moest echt even slikken voordat ik verderging. ‘Quinn... mijn moeder heeft de ziekte van Alzheimer.’

Dit was de eerste keer dat ik het hardop had gezegd.

Quinn knikte. Zijn ogen verzachtten iets.

‘Ze herinnert zich niets van wat jullie daarnet hebben gezegd,’ voegde ik eraan toe. ‘Al dat gedoe over jezelf redden, dat is ze zó vergeten. Dit is toch geen heftige tocht?’

Hij voelde mijn nervositeit en legde zijn reusachtige hand op mijn schouder. ‘Maak je geen zorgen. Kan ze peddelen?’

‘Bedoel je in het water?’

In mijn hoofd klonk een stem. *O god*, zei die. *Hij denkt dat we in het water belanden.*

‘Ik bedoel ja, ze kan zwemmen. Maar ze is nooit een heel goede zwemmer geweest.’

‘Nee,’ zei Quinn. ‘Ik bedoel of ze weet hoe ze een peddel moet gebruiken.’

‘O!’ Ik lachte. ‘Ja hoor, dat kan ze. Ze pikt instructies op het moment zelf heel goed op en ze is verrassend sterk.’

‘Prachtig. Ik houd haar rechts van mij, zodat ze me kan horen.’

Een paar minuten later keek ik toe terwijl de tweede gids mijn moeder in de felgele raft hielp.

Mijn moeder herhaalde elke instructie. Ze kon niet volledig onder woorden brengen wat ze voelde, maar ik zag dat ze net zo nerveus was als ik.

‘Hier vasthouden?’ vroeg ze, terwijl de gids haar vertelde wat ze vast moest houden.

‘Ja,’ antwoordde de gids. ‘Precies. Daar moet je het vasthouden.’

‘Hier zitten?’ Mijn moeder klonk aarzelend.

‘Ja, Sheila. Precies. Daar ga je zitten. En dan zet je je voeten tussen die twee buizen.’

‘Mijn voeten hier?’

‘Yep. Daartussenin.’

‘O, dat knelt een beetje. Oké, en verder?’

‘Dat is alles. Alles wat je hoeft te doen is daar blijven.’

‘Hier blijven?’ vroeg ze om bevestiging te krijgen. ‘Oké, ik zal hier blijven.’

Ik ging als volgende aan boord. Ze lieten me precies tegenover mijn moeder zitten. Meteen nadat ik had gepakt waar ik me aan

moest vasthouden en mijn voeten klem had gezet keek ik naar haar. We hielden beiden onze adem in en ademden met heel korte stootjes. En toen kregen we allemaal een kleine blauw-gele peddel.

‘Moet ik die vasthouden?’ vroeg mijn moeder. ‘Zo?’

‘Precies goed, Sheila,’ zei Quinn, terwijl hij de boot van de kant duwde. ‘Daar gaan we,’ kondigde hij aan, om vervolgens zelf in de boot te springen.

Mijn moeder zat met de peddel op schoot.

‘Het mooie aan rivieren,’ zei Quinn, ‘is dat ze ons van de ene plek naar de andere brengen.’

Hij stapte naar een iets verhoogde zitplaats, net achter mijn moeder en mij, midden in de boot. Hij ging snel zitten, pakte de grote peddels aan weerszijden en lachte breeduit terwijl hij stroomafwaarts keek.

‘Zijn jullie allemaal klaar voor de Clark?’ vroeg hij de groep, terwijl hij de boot in de stroming manoeuvreerde. ‘Hier is ze rustig, maar in de kloof is ze vandaag een beetje onstuimig.’

Ik keek nog eens naar Quinn. Ik wilde geen onstuimig. Ik kon onstuimig wel aan, maar mijn moeder kon dat niet. En mijn moeder die onstuimig niet aankon, die kon ik niet aan.

Quinn moet de paniek in mijn ogen hebben opgemerkt. ‘Maak je geen zorgen,’ fluisterde hij. ‘Wat er komt, dat kan ze aan. Dat kon ze altijd, toch?’

Op dat moment wist ik niet precies of Quinn het over de rivier, de boot of mijn moeder had. Misschien had hij het over alle drie.

Ik keek snel naar de andere kant. Mijn moeder staarde nu stroomafwaarts, naar de vriendelijke, blauwgroene kronkels in

het water. Haar zenuwen waren verdwenen. Ze was als betoverd. Dat effect had water altijd op haar gehad. Ondanks haar constante zorgen had ze uiterlijk nooit hysterisch geleken, maar in de buurt van water gebeurt altijd iets bijzonders. Dan verandert haar onderstroom. Het gestage gezoem van zorgen op de achtergrond wordt dan net even minder. Ik voel haar energie, haar hele zelf opgaan in een meer vloeiende, natuurlijke kalmte. Zodra ze kan uitkijken over de zee, een golvend meer of een grote, stromende rivier is het alsof een ontbrekend deel van haar thuis komt, een onnoembaar deel van haar weer op zijn plek schuift. Ik heb het nooit helemaal begrepen maar ik heb het vaak zien gebeuren – die momenten waarin pure vloeibaarheid ontstond in mijn moeder.

Ze lachte en ik haalde diep adem. Dít was waarom ik deze rafttocht had geboekt: de blik in mijn moeders ogen wanneer ze naar water kijkt. Het geeft me het gevoel alsof ik haar helemaal kan zien, helemaal tot aan de stenen op de bodem, tot het sediment dat de bedding onder haar vormt.

‘Mam?’ vroeg ik zacht. ‘Ben je enthousiast?’

Ze keek naar me. ‘Ja.’ Haar antwoord was zo helder, zo zeker.

‘Waarover ben je enthousiast?’

‘Wat dit ook maar is.’ Ze keek weer naar het water.

Mijn moeders vermogen zich over te geven verbijstert me. En zelfs al hebben we samen nooit met maar een woord hierover gerept, toch weet ik dat dit te maken heeft met de manier waarop ze voor het eerst moeder is geworden, ergens waarvan ik altijd heb gedacht dat het een soort wildernis was. Welke route je ook volgt bij het moeder-worden: ik kan me alleen voorstellen dat het voelt alsof je gewoon voor het blok wordt gezet, alsof je

meteen in het diepe wordt gegooid. Dat je, net als op een rivier, de dans moet begrijpen tussen overgave en controle, de gratie die nodig is om mee te gaan met iets wat een hartslag heeft die volledig losstaat van de jouwe.

Mijn moeders weg naar moederschap was interessant. Ik begreep dat ze te horen kreeg waar ze moest zitten, maar ik denk niet dat ze ooit een peddel aangereikt heeft gekregen.

Mijn oudste broer is geboren op 27 juli 1966. Hoewel dit gebeurde in een ziekenhuis ergens in de buurt van Vancouver, Canada, denkt een deel van mij dat het misschien wel boven op de Continental Divide was. Mijn moeder tuimelde van daaruit op de zilte oevers van het westen, en mijn oudste broer nam een lange, kronkelende weg door de vlakten voordat hij landde op een afgelegen plek, juist onder de Great Lakes.

Mijn ouders waren achttien en negentien jaar. Het was in de jaren zestig. Het water steeg en brak snel. Uiteindelijk – of misschien was het wel in het begin – koos mijn moeder ervoor zich over te geven. In veel opzichten moest ze wel.

Ze bewoog zich in twee richtingen tegelijk, dit was mijn moeders grote waterscheiding. Zij ging naar het westen en kwam uiteindelijk terug bij mijn vader. En hun eerstgeborene, een jongetje, ging via adoptie naar het oosten. Ik kan alleen vermoeden dat iets in haar zich midden in dit alles heeft afgesloten, een deur misschien, naar haar duizend mijlen wildernis.

Misschien is ze vanaf dat moment wel zo naar water gaan kijken, weemoedig starend, hoopvol zoekend. Naar haar eerstgeboren kind; en naar alle delen van haar die in de loop van het proces verloren moeten zijn geraakt.

Heb ik hem eenmaal gevonden, dan ben ik vervuld.

Het water stroomde nu snel. Quinn gaf instructies wanneer we moesten peddelen en hoe hard, en mijn moeder was daarop gefocust. Ze bloeide op wanneer ze een klusje te doen had, vooral wanneer dat een fysiek klusje was.

De boot stuitte op en neer tussen stukken schuimend wit water, om dan weer terecht te komen in een zacht glijden wanneer we door diepe, groene poelen en kalme wervelingen gingen. Heen en weer, heen en weer, heen en weer, totdat we terechtkwamen in een diepe kloof, de keel van de rivier. Een steil ravijn van grijs gesteente en paarse kliffen rees aan weerszijden van de rivier omhoog en op de bergkammen stonden dennenbomen fier rechtop. We waren nu in open water, stuiterden door kolkende watermassa's en kleine, rotsachtige watervallen. Ik kon mijn moeder aan de andere kant van de boot horen. Ze gilte het uit van plezier.

Toen de stroomversnellingen wat trager werden, hoorde ik Quinns stem. 'Je hebt gelijk,' riep hij achter me. 'Ze kan peddelen!'

'Kijk naar rechts!' vervolgde hij, nu tegen de hele groep. Een roedel herten klauterde over de rotsen. Toen we in wat rustiger vaarwater even inhielden om te kijken, hoorde ik het geluid van een adelaar ergens hoog boven ons.

Ik keek naar mijn moeder en vroeg me af of zij de herten ook had gezien, de adelaar had gehoord. Dat had ze niet. Met haar rechterhand hield ze de lijn van de boot vast. En terwijl de rest van ons omhoogkeek, waren mijn moeders ogen omlaag gericht. Zij keek naar de rivier.

Annie Dillard schreef: ‘Levend water heelt herinneringen.’

Later die middag reden we van de buitenwijken van Missoula naar Kalispell en uiteindelijk naar Columbia Falls. We staken de Flathead River over – de grootste zijrivier van de Clark Fork – en een paar kilometer verderop verlieten we de hoofdweg, om verder te gaan naar de Hungry Horse Dam. Ik zette de auto op een kleine parkeerplaats naast een bezoekerscentrum en deed een greep in de tas die op de achterbank van de auto stond.

‘Wil je een appel?’ vroeg ik mijn moeder.

Ze knikte.

‘En kaas?’

Ze knikte opnieuw.

‘Mmmm,’ zei ze, terwijl ze op de passagiersstoel haar tussendoortje zat te eten. ‘Buikje vol en rond...’

Toen we het ophadden liepen we naar het bezoekerscentrum. Mijn moeder keek uit het raam, terwijl ik de informatie bestudeerde die aan de muur hing. Ik las dat de cirkelvormige noodoverlaat van deze boogdam de grootste van de wereld is en dat de dam jaarlijks miljarden kilowatt aan stroom produceert. Daarna ging ik bij mijn moeder bij het raam staan – we keken met z’n tweeën naar de enorme uitgestrektheid van beton die voor ons oprees.

Ik stapte weer in en we reden naar het noordoosten. Over slingerende bergwegen, twee of drie uur lang haarspeldbochten. Die bochten waren zo scherp dat je pas kon zien wat erna kwam wanneer je er daadwerkelijk doorheen was. Heen en weer, heen en weer, heen en weer, totdat we boven op en over de Continental Divide waren.

De hele tijd moest ik aan de dam denken. Ik begreep waar-

om die was gebouwd. Ik las wat er door de dam was ontstaan en wat die had opgeleverd. Maar in het bezoekerscentrum was geen informatie over wat er gebeurt wanneer de loop van een rivier op zo'n manier wordt veranderd, wanneer iets wilds in een bepaalde vorm wordt gedwongen. Wanneer een deel daarvan te horen krijgt dat het de ene kant op moet, en een ander deel naar de andere kant.

Waren ze dat vergeten? Waren ze de kracht van de eigenlijke rivier vergeten?

We denken dat staal en ijzer steviger zijn dan slib, klei en aarde. We denken dat beton sterker is dan water. We denken dat als we iets afsluiten we alles kunnen beheersen wat er bestaat, het is dan opgesloten achter de deur. Dat is een gigantische illusie. Voor diegenen om ons heen lijken we kleiner dan we zijn; we ogen als een stroompje, gewoon een warm, kabbelend beekje. O, die illusie is zo sterk!

Die hele ochtend was ik bezorgd geweest dat mijn moeder de stroomversnellingen niet aan zou kunnen. Maar in werkelijkheid wás ze die stroomversnellingen. Mijn moeder was het water – de rivier, maar ook de boot. Ze had ons allemaal – mijzelf, mijn vader en al mijn broers en zussen – van de ene plek naar de volgende gebracht. Mijn moeder had ons allemaal overgezet. Zij was groter dan wij stuk voor stuk waren.

Maar wie zal mijn moeder overzetten? vroeg ik me af. Wie zal haar van de ene naar de andere plek brengen? Van dit leven naar een bestemming voor altijd?

Ik wist niet zeker of ik iemand kende die daar groot genoeg voor was.

‘Kijk,’ zei mijn moeder terwijl ze uit het raampje van de auto wees. ‘Er ligt slagroom op die bergen.’

‘Dat is sneeuw op de bergen, mama.’

‘Wie zegt dat?’ reageerde ze snel. ‘Ik denk dat het slagroom is voor de dieren.’

‘Weet je wat, mama? Misschien heb je wel gelijk.’

